

**ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ՝ ՌԻԶՂՎԱԾ ՄԻԱՑՅԱԼ
ՆԱՀԱՆԳԱՑ ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԱՑ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ
(Մայիս 1980)**

«Զոգին մի շիջուցանեք» (Ա. Թեաղ. Ե 19):

Սիրելիք Մեր,

Մեծ առաքյալի լուսավոր պատգամներեն մին է այս որ իր այժմեությունը պահած է բոլոր ժամանակներուն և պիտի պահե միշտ, ինչքան մարդիկ ապրին աշխարհի վրա:

Հոգի: Ո՞ր մարդը արդոյք իր կյանքի ընթացքին, բախտորոշ պահերուն մանավանդ, ներքին սարսուռով հարց՝ չէ տված ինքն իրեն, թե ի՞նչ է հոգին, զոր կզգա իր մարմնին մեջ, իր էության մեջ, ուրկե՞ կու գա ան և ո՞ւր կերթա:

Մեր օրերու գիտությունը որ զմայլանքի արժանի նվաճումներ կատարած է նյութական աշխարհը և տիեզերքը ճանչնալու ճանապարհին, կբավարարի հոգեկան երևույթները, այսինքն հոգիի դրսևորումները ուսումնասիրելով միայն:

Նյութական աշխարհի և հոգեկան աշխարհի միջև սահմանները այնուամենայնիվ գիտության համար ալ կմնան անհայտ, թեև հոգեկանը կդրսևորվի մարմնական միջոցալ:

Հոգին, հոգեկանը կմնա ուրույն աշխարհ մը, իր ուրույն օրենքներով, իր ուրույն օրինաչափություններով, նույնիսկ երբեմն հակադիր նյութական բնության օրինաչափությանց: Այսպես, օրինակ, նյութական բնության բնորոշ է նյութի պահպանման տիեզերական օրենքը, ըստ որո բնության մեջ ոչինչ չի պակսիր և ոչինչ չավելանա: Մինչդեռ հոգեկան աշխարհի համար բնորոշ է՝ հարատև աճը ուժականության:

Այս հարցերու մասին կարելի է երկար խոսիլ, սակայն Մեր նպատակը այդ չըլլալով, կանգ կառնենք մեր կրոնական ըմբռնումին վրա, հավատալով թե և՛ նյութականի, և՛ հոգեկանի աղբյուրը, տիեզերքի արարիչ Աստված է:

Մենք կհավատանք թե ինչպես Աստված ստեղծեց նյութական տիեզերքը և կենդանի աշխարհը մեր երկրագունդի վրա, այնպես ալ իր արարչագործ շունչով հոգիի լույսը ցաթեցուց մարդու մարմնին մեջ:

Հիշենք Պողոս առաքյալի վկայությունը՝ «Ո՛չ գիտեք եթե տաճար էք Աստուծոյ և Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ» (Ա. Կորնթ. Գ 16):

Մարդը աստվածային արարչագործության գագաթնակետն է իր հոգիով: Եվ գուցե ճշմարիտ կըլլար ավելցնել թե մարդը իր հոգիով լրումն իսկ է և նպատակը աստվածային տիեզերական արարչագործության:

Որովհետև Աստված, իր գերագույն շնորհը, այսինքն հոգիին լույսը մարդուն միայն պարգևեց:

Հոգին կամ հոգեկանը սկզբնական այն ճառագայթումն է, զոր մարդը իր ծնունդով խորհրդավոր կերպով կատանա իր էության մեջ, իր սաղմնավորման իսկ ընթացքին և ապա կաճի, կզարգանա, կքյուրեղանա և կարտացոլվի հիաքանչ ձևերու և դրսևորումներու մեջ, որով այս նյութական տիեզերքի մեջ գոյության կկոչվի նոր տիեզերք մը, ոգեկան տիեզերքը մարդկային:

Հոգին Աստուծմե մարդուն պարգևված շնորհ մըն է, այո՛, սակայն պետք է հաստատենք նաև թե հոգվո աստվածայինը սկզբնական ճառագայթում

մըն է, որ մարդու էության մեջ կյանքովի, կշաղախվի, մարդկային կյանքի ազատ պայմանին մեջ, մարդկային անհատական կյանքին ու պատմության ընթացքին:

Աստված հոգեկանի ճառագայթը շնորհել է հետո, մարդուն ազատություն տված է զայն աճեցնելու, բյուրեղացնելու և ստեղծագործորեն շողարձակելու, անսահմանորեն բազմազան ձևերու մեջ, լույսի անսպառ հեղեղ դարձնելով զայն:

Մենք կխորհինք թե ուղիղ է եզրակացնել, որ մարդկային հոգին, հոգեկանը, թե՛ անհատական և թե՛ հավաքական իմաստով, միատեղ աճում է և համադրումը աստվածայինի և մարդկայինի:

Այսպես է որ ամեն մարդ անհատ իր հոգեկան աշխարհով ուրույն, ինքնատիպ և ազատ աշխարհ մըն է անկրկնելի: Չկա մարդկային հոգի ընդհանրապես, այդ վերացական գաղափար մըն է լոկ. կան մարդիկ, մարդկային հոգիներ, անհատ մարդոց և մարդոց հավաքական հոգեկան աշխարհներ:

Կան, այո՛, նաև մարդկային հավաքականություններու բնորոշ հոգեկան երևույթներ, հոգեկան դրսևորումներ: Այն հավաքականությունը որ առավելապես կբնորոշե ինքնություն, տևական և ստեղծագործ հոգեկան վիճակ պատմության ընթացքին, այդ ազգային հավաքականությունն է:

Ազգային իմաստով հոգեկանը, կամ ազգային հավաքականության հոգին, արդյունք է տվյալ ժողովուրդի զավակներու հոգիներուն համակեցության և համագործակցության, տվյալ հողամասի մը վրա, տվյալ պայմաններու մեջ պատմության ընթացքին:

Դարերու հողովույթով է որ ծնունդ կառնե ժողովուրդի մը հոգեկան աշխարհը, այսինքն գանձարանը տվյալ ժողովուրդի հոգեկան ստեղծագործություններու, հոգեկան արժեքներու:

Աստուծո Սուրբ Հոգվո ճառագայթը սկզբնաղբյուր դառնալով հանդերձ բոլոր ազգերու համար հավասարապես, տարբեր ազգերու հոգեկան նկարագիրները կտարբերին, կզանազանվին իրարմե՝ աստվածայինը ընկալելու, զայն ստեղծագործորեն ապրելու և դրսևորելու ձևերուն մեջ, իրենց կարողություններուն և կյանքի պայմաններուն համաձայն:

Հայ ժողովուրդը անկասկած այն ժողովուրդներեն է որ առաքելական դարուն իսկ բացավ իր հոգին Քրիստոսի Ավետարանի լույսին և չորրորդ դարու լուսաբացին այդ լույսը դարձուց փարոսը իր կյանքին և սնունդը իր հոգիին:

Ինչ որ էապես նշանակալից է հայոց համար, այն հոգեբանական ու պատմականորեն կենսագործված երևույթն է, որ ինչպես Եղիշե պատմիչ ալ կվկայե՝ հայերը քրիստոնեական հավատքը զգեցած են ոչ իբրև զգեստ, արտաքին տարագ, այլ իբրև իրենց մարմնի գույնը որ այլևս չի փոխվիր մինչև աշխարհի վերջը:

Հայ ժողովուրդը Քրիստոսի լույսը իր մեջ կրեց և իր կյանքի ու պատմության ընթացքին արգասավորեց ստեղծագործորեն, այսինքն ստեղծեց քրիստոնյա ըլլալու և ապրելու իր ուրույն կերպը, հայկական ոճը, վավերականորեն:

Եկեղեցին, իբրև աստվածային նախախնամության գործ, անշուշտ մեկ է և տիեզերական, սակայն այդ աստվածային տնօրինության իրագործումը երկրի վրա զգեցած է և կզգենու արտաքին տարբեր տարազներ, համաձայն ժողովուրդներու հոգեկան դիմագծության և Աստուծո խոսքը ընկալելու և

ապրելու կերպին, և համաձայն պատմական իրադարձությանց ու ավանդություններուն, որոնց մեջ ծնած ու աճած են Եկեղեցիները:

Մեր Եկեղեցվո ծագման, կազմավորման ու զարգացման պատմության ու ավանդություններուն, մեր ժողովուրդին հատուկ կրոնական ապրումներուն դրսևորման ձևերուն մեջ, մենք կգտնենք մեր ազգային Եկեղեցիին քրիստոնեական հարազատությունը և վավերականությունը:

Հայ ազգը աշխարհի ամենավավերական քրիստոնյա ազգերեն մին է, իր առաքելական ծագումով, իր ուղղափառ դավանաբանական կեցվածքով, իր պատմության վկայություններով, իր հոգևոր գրականությամբ ու մշակույթով, իր բարոյական նկարագիրով, իր ինքնատիպ ծեսերով ու իր ինքնագլուխ անկախ նվիրապետական կառույցով, իբրև գլուխ ունենալով ընդհանրական հայրապետական Աթոռը ի Սուրբ Էջմիածին Դ դարեն սկսյալ:

Արդար հպարտանքով կարող ենք վկայակոչել՝

ա. Հայ տառերու գյուտը, Աստվածաշունչի հայերեն թարգմանությունը և սկզբնավորումը հայ գրականության, կատարելության բարձունքին հասնող ազգային լեզվով:

բ. Վարդանանց հերոսամարտը «Վասն Յիսուսի և վասն հայրենեաց»:

գ. Հայ եկեղեցական դասական ճարտարապետությունը, քանդակագործությունը, երաժշտությունն ու մանրանկարչությունը:

դ. Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին և Ս. Ներսես Ծնողհային: Միջնադարյան համայն քրիստոնեության հորիզոնի վրա չկա հոգևոր կրոնական վավերական ներշնչանքի ստեղծագործություն որ հավասարի «Մատենան ողբերգութեան» գործին:

Այսօր սփյուռքի տարածքի վրա, երբ մեր Եկեղեցին և մեր ժողովուրդը կապրին բնականորեն՝ մշակութային, ընկերային, քաղաքական տարբեր պայմաններու և տարբեր ազդեցություններու ներքև, հայեցիորեն ապրելու և գործելու միակ հիմքը, միակ ճանապարհը ոգեկան իմաստով, կհանդիսանա Հայ Առաքելական Եկեղեցին, այսինքն քրիստոնեական հավատքը դավանելու և ապրելու հայկական ազգային կերպը, որ կարտահայտվի՝ յուրահատուկ նվիրականացած ավանդություններով, հոգևոր-մշակութային բազմադարյան ժառանգությամբ, Եկեղեցի և ազգություն գաղափարներու միաձուլմամբ, հոգեպես ազգովին անկախ ապրելու կամեցողությամբ:

«Աստուծո ժողովուրդ» հասկացությունը որ վերջին տասնամյակներուն շատ կօգտագործվի Էկումենիկ ըմբռնումով, անշուշտ իր արդար իմաստը ունի կրոնա-աստվածաբանական տեսակետե, ընդգծելու համար քրիստոնեական հավատքի համամարդկային հանգամանքը, ինչ որ ուղիղ է և այժմեական անհրաժեշտություն Եկեղեցիներու սիրո միության և համագործակցության լույսին տակ:

«Աստուծո ժողովուրդ» հասկացությունը կմնա իդեալական հասկացություն, քրիստոնեության ընդհանրությունը և տիեզերական եղբայրությունը բնորոշող, սակայն այդ իրողությունը չի հակասեր ազգային Եկեղեցիներու ուրույն հատկանիշներով բնորոշված՝ ապրող ու գործող եկեղեցական հավաքականություններու գոյության, ինչպիսին է պարագան Հայ Առաքելական Եկեղեցվույն:

Այնպես ինչպես բոլոր մարդիկ Աստուծո որդիներ են, սակայն կպատկանին տարբեր ժողովուրդներու ընտանիքներուն, այնպես ալ կրոնական-եկեղեցական մակարդակի վրա, Աստուծո ժողովուրդ են բոլոր քրիստոնյաները, սակայն միաժամանակ կպատկանին տարբեր Եկեղեցիներու, տար-

քեր եկեղեցական ազգային համայնքներու, տարբեր պատմական ավանդություններու:

Որով՝ Եկեղեցիներու միությունը Մենք կըղծանք իրականացած տեսնել, հավատալով թե Քրիստոսով և Ս. Ավետարանով մեկ է Եկեղեցին, և թե պատմական ազգային Եկեղեցիներու գոյությունը, այնպես ինչպես անոնք կան այսօր, չի հակասեր և չի ժխտեր Քրիստոսով մեկությունը ընդհանրական Եկեղեցիին:

Մեր օրերուն Եկեղեցիներու միության գաղափարը և առաջադրանքը պետք է բանաձևել միություն մը Քրիստոսի սիրուն մեջ, եղբայրական հարաբերության մշակումով և սերտ գործակցությամբ, փոխադարձ հանդուրժողությամբ, հարգանքի և հավասարության պայմաններու մեջ, ամեն Եկեղեցի պահելով իր դավանաբանական մտածելակերպը, իր ավանդություններն ու իր ինքնագլուխ անկախ ղեկավարությունը:

«Քոյր պատմական Եկեղեցիներու իմացության, ներշնչումի և ապրումի բյուրեղացած այդ արտահայտությունները կկազմեն այն համաքրիստոնեական, տիեզերական գանձարանը, որ իր ամբողջությամբ միայն, իր այլազանությամբ ու բազմերանգությամբ, նույնիսկ երբեմն իր հակասություններով, կարտացոլե լիությամբ տիեզերքը Աստուծո խոսքին և կճառագայթե փառքը Քրիստոսին, մտածումի տարբեր ձևերով, զգացումի տարբեր երազներով, տարբեր լեզուներով, տարբեր դաշնավորումներով:

...Պետք է սրբությամբ պահել, պահպանել զանոնք ամբողջ, անխառն ու անայլալ: Պետք չէ աղքատացնել, պետք չէ տկարացնել, պետք չէ գունազերծել Քրիստոսի Եկեղեցին» (Մեր կոնդակը՝ թիվ 530—հունիս 4, 1965):

Ինչքան իրավացի է խոսքը երջանկահիշատակ Ս. Ս. Սիմեոն Երևանցի կաթողիկոսին՝ «Հաւատքն մեր ոչ է հնացեալ զի նորոգեսցի, և ոչ է թերի զի լրացի»:

Այս խոհերով և հաստատումներով Մենք, Հայրապետ Հայոց, կդիմենք ձեզի, սիրեցյալ սպասավորներ Հայ Առաքելական Եկեղեցվո որ հիմնադրվա, և կոչ կուղղենք ձեզի ամենուր՝ «զհոգի մի շիջուցանեք», մի տկարանաք և մի տկարացնեք հայ հոգիին հավատքի լույսը ձեր եկեղեցիներեն ներս, ձեր խնամքին հանձնված հավատացյալներու գիտակցության մեջ:

Չտկարացնել, վառ պահել հայ հոգիին հավատքի լույսը՝ կնշանակե վառ պահել մեր ազգին մեջ լույսը Քրիստոսի Ավետարանին, լույսը հայ ոգեկանության, հայ լեզվին, լույսը Փրկչի Իջման Սուրբ Սեղանին, ուր Աստված խոսեցավ մեր աշխարհին ու ազգին, Սուրբն Գրիգորի տեսիլքով:

Հայոց հոգին շաղախված է Աստուծո հոգիի լույսով: Շիջուցանել հայ հոգին՝ այդ պիտի նշանակե շիջուցանել ճառագայթը աստվածային հոգիին:

Արդ, սիրելիներ Մեր, ուխտապահ սպասավորներ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցվո, «Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր որ խօսեցան ձեզ զբանն Աստուծոյ. հայեցեալք լելս գնացից նոցա՝ նմանողք եղերուք հաւատոցն» (Եբր. ԺԳ 7): Եվ «Աստուած յուսոյ լի արարցէ զձեզ ամենայն խնդութեամբ և խաղաղութեամբ, առաւելով ձեզ յուսով՝ զօրութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ» (Հռոմ. ԺԵ 13): Ամեն: